à mes enfants, Pola et Tymon,
et à mes étudiantes et étudiants
qui ne cessent de m'inspirer

moim dzieciom, Poli i Tymonowi,
oraz moim studentkom i studentom,
którzy nie przestają mnie inspirować

25 lat polskiej Nagrody Goncourtów

25 ans du Choix Goncourt de la Pologne

Katarzyna Kotowska

25 lat polskiej Nagrody Goncourtów

25 ans du Choix Goncourt de la Pologne

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2024

Recenzent / Rapporteur
dr hab. Anna Maziarczyk, prof. UMCS

Redaktor Wydawnictwa / Rédacteur
Anna Mackiewicz

Korekta językowa / Révision linguistique
Anne Delsipée
Anna Mackiewicz

Projekt okładki i stron tytułowych / Couverture et pages de titres
Kaja Mucha

Ilustracja na okładce / Illustration de couverture
Julianna Biechowska

Skład i łamanie / Mise en pages
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego
oraz Instytutu Francuskiego w Polsce / Publication financée par la Faculté des Lettres
de l'Université de Gdańsk et par l'Institut français en Pologne

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2024
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-681-4

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa / Librairie en ligne
wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa / Impression et reliure
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

Spis treści / Table des matières

Przedmowa 9

Wstęp 10

Niezwykły los Nagrody Goncourtów 12

1. Dawno, dawno temu... 13
2. Strych Auteuil 21
3. Święty testament 24
4. Podano do stołu! 33
5. Skandale duże i małe 38
   5.1. Louis-Ferdinand Céline 38
   5.2. „Afera Guitry'ego" 38
   5.3. Julien Gracq 39
   5.4. Romain Gary alias Émile Ajar 40
   5.5. Vintilă Horia 41
   5.6. Alain Ayache 41
   5.7. Michel Houellebecq 42
6. A gdzie są kobiety? 45
7. Ten dzień 48

Nie mniej niezwykły los polskiego wyboru Goncourtów 54

1. Goncourt Licealistów 56
2. Kraków – polska kolebka 60
3. Instrukcja i jej zastosowanie 64
4. „A co nam to da?" 74

Tytułem zakończenia 81

Wywiady 82

Zdjęcia/photos 123

Avant-propos 131
Introduction 132
Le fabuleux destin du Prix Goncourt… 134
1. Il était une fois… 135
2. Le Grenier d'Auteuil 143
3. Sacré Testament 147
4. À table 155
5. Petits et grands scandales 160
5.1. Louis-Ferdinand Céline 160
5.2. « L'affaire Guitry » 161
5.3. Julien Gracq 162
5.4. Romain Gary, alias Émile Ajar. 162
5.5. Vintilă Horia 163
5.6. Alain Ayache 164
5.7. Michel Houellebecq 164
6. Mais où sont les femmes ? 168
7. Jour J. 170
Le Destin non moins fabuleux du Choix Goncourt de la Pologne 176
1. Le Goncourt des lycéens 177
2. Cracovie – berceau polonais 181
3. Mode d'emploi et son application. 186
4. Et si nous parlions de l'impact ? 196
À titre de conclusion 203
Entretiens. 204
Aneksy/Annexes. 243
Testament Edmonda de Goncourt 244
Testament d'Edmond de Goncourt 252
Zestawienie laureatów Nagrody Goncourtów, Polskiej Nagrody Goncourtów oraz Nagrody Goncourtów Licealistów od roku 1998 / Palmarès Croisés du Prix Goncourt, Choix Goncourt de la Pologne et du Prix Goncourt des Lycéens 259
Członkowie Akademii Goncourtów (czerwiec 2024) / Membres de l'Académie Goncourt (juin 2024). 264
Bibliografia/Bibliographie. 265
Podziękowania 268
Remerciements. 269

Przedmowa

Gdy w październiku 2003 roku, jako studentka piątego roku filologii romańskiej, wsiadałam w Gdańsku do pociągu, który miał mnie zawieźć do Krakowa na obrady jury Polskiego Wyboru Nagrody Goncourtów (Le Choix Goncourt de la Pologne), nie przypuszczałam, jak znacząco udział w tym wydarzeniu wpłynie na moje decyzje życiowe. Obładowana notatkami, zebranymi podczas pasjonujących dyskusji z koleżankami z uczelni na temat przeczytanych powieści z listy Goncourtów, z nazwiskiem naszego wymarzonego laureata w głowie i z mocnym postanowieniem walki o jego wybór do ostatniego tchu, jechałam do Krakowa, gdzie spędziłam dwa magiczne dni na niekończącej się wymianie opinii z młodymi ludźmi reprezentującymi inne polskie uczelnie. Dyskutowaliśmy wszędzie: w sali obrad, w pokojach hotelowych, na Targach Książki, w tramwaju... Niezapomniane chwile spotkań z Markiem Bieńczykiem, z Jeanem-Pierre'em Milovanoffem czy z samym Sławomirem Mrożkiem, wykwintna kolacja w renomowanej francuskiej restauracji Cyrano de Bergerac.

Dziś, ponad 20 lat później, jako wieloletnia instytutowa koordynatorka projektu na Uniwersytecie Gdańskim, widzę, jak kolejne pokolenia młodych ludzi rozpoczynają tę przygodę. W testamencie Edmonda de Goncourt, który jest aktem fundacyjnym nagrody, znajduje się słynna wzmianka o stawianiu na młodość przy wyborze laureata. Wydaje się, że przyznawany przez studentów romanistyki tzw. polski Goncourt, który stał się inspiracją do ustanowienia jego czterdziestu odpowiedników na całym świecie, promuje młodość w sposób wyjątkowo przekonujący.

Wstęp

Dnia 25 października 2023 roku jury Nagrody Goncourtów, najbardziej prestiżowego wyróżnienia w świecie literatury frankofońskiej, po raz pierwszy w historii obradowało w Polsce. To tutaj członkowie Akademii przeprowadzili ostateczny proces selekcji książek i wyłonili czworo finalistów. Ogłoszenie decyzji miało miejsce w auli Collegium Maius na Uniwersytecie Jagiellońskim. Kapituła Akademii Goncourtów przybyła do Krakowa, by uczestniczyć w wydarzeniu bez precedensu – obchodach 25. rocznicy ustanowienia polskiej Nagrody Goncourtów, przyznawanej przez studentów filologii romańskich w całym kraju. Ta uroczysta chwila kończy ćwierć wieku wyjątkowej historii, która pozwoliła polskim czytelnikom odkryć takich autorów, jak Michel Houellebecq, Hervé Le Tellier, Alain Mabanckou, Frédéric Beigbeder, Delphine de Vigan, Mohamed Mbougar Sarr, a także Grégoire Bouillier, którego powieść *Le cœur ne cède pas* w tłumaczeniu Elżbiety Janoty (*Serce nie ustaje*, Nowe, 2023) była najlepiej sprzedającą się książką na Festiwalu Conrada w 2023 roku. Polski Goncourt zainspirował również czterdzieści innych krajów i regionów do podobnej inicjatywy. Przez tych dwadzieścia pięć lat ponad 2500 polskich studentów z trzynastu uniwersytetów miało okazję czytać i analizować współczesne francuskie teksty literackie, które dopiero schodziły z taśm drukarni. Ten wynik warto odnotować! Jest to również odpowiednia chwila, aby zbadać historię tego przedsięwzięcia i dostrzec istotny wpływ nagrody, która stała się rozpoznawalna na polskim rynku literackim.

Uległam tej pokusie i postanowiłam przyjrzeć się najważniejszym momentom w dziejach „polskiego wyboru" na tle ponad stuletniej tradycji Nagrody Goncourtów. Pozwoliłam sobie przy tym odejść od surowego, naukowego języka, jakiego używam na co dzień w swojej pracy, i podążyć w stronę bardziej osobistej narracji, uważanej za nieodpowiednią

w dyskursie akademickim. Było to dla mnie doświadczenie bardzo ważne i pełne emocji. Miałam pomysł napisania tekstu skierowanego do polskiego czytelnika, niewtajemniczonego w historię Nagrody Goncourtów i niewiedzącego dokładnie, na czym polega jej polski odpowiednik. Ale równocześnie tekstu przeznaczonego dla czytelnika francuskiego, który mimo że Nagrodę Goncourtów zna, nie wie jednak, jak „działa" jej polska edycja. Tytuł publikacji: *25 lat polskiej Nagrody Goncourtów*, może się wydawać nieco mylący, ale w środowisku akademickim, wbrew oficjalnej nazwie, która brzmi „Nagroda Goncourtów – wybór polski", przyjął się zwyczaj nazywania wyróżnienia „polskim Goncourtem" lub „polską Nagrodą Goncourtów". Dlatego właśnie zdecydowałam się na taką formę zapisu, za uprzejmą zgodą Philippe'a Claudela, przewodniczącego Akademii. W tekście uwzględniłam zarówno terminy oficjalne, jak też ich powszechnie stosowane zamienniki.

Książka jest owocem badań, które przeprowadziłam podczas pobytu w Paryżu na zaproszenie Akademii Goncourtów w ramach stypendium Bourses France Excellence Europa, przyznanemu przez Ambasadę Francji w Polsce w 2023 roku. Odbyłam również kilka podróży do Krakowa, a także wiele wideokonferencji i rozmów telefonicznych. Ponadto korzystałam z materiałów zebranych wspólnie ze studentami Koła Sympatyków Literatury Frankofońskiej Uniwersytetu Gdańskiego podczas naszej wizyty w Krakowie w październiku 2018 roku. Pomimo lekkiej tonacji książki niestrudzenie dążyłam do zachowania poprawności i do bogatego udokumentowania przedstawionych zdarzeń. Serdecznie zapraszam do zagłębienia się w fascynującą historię Nagrody Goncourtów oraz równie ciekawą historię jej polskiej edycji.